

AUTORITET I QUMRAN - GENNEM HUKOMMELSE, FORANDRING OG STABILITET

MELISSA SAYYAD BACH

Dødehavsrullerne, fundet i årene 1947-57 i en række klippehuler nordvest for det Døde Hav tilhørte formentlig en radikal jødisk gruppering der holdt til bebyggelsen ved Khirbet Qumran ca. 200 f.Kr. til 68. e.Kr.. Mit projekt tager udgangspunkt i en fascination af at Dødehavsrullerne er de ældste beviser på bibelske teksters eksistens. Dette fund har forsynet os med skrifter, som vi kender fra det Gamle Testamente, men også med tekster, som er inspireret af det gammeltestamentlige meningsunivers, som her danner grundlag for nyskabelse og genfortælling. Endvidere indeholder Dødehavsrullerne spor af strømninger, som udfylder nogle af hullerne mellem det Gamle og det Nye Testamente. Således ændrer og udvider fundet af Dødehavsrullerne præmissen for bibelforskning.

Mit mål er at afdække hvordan religiøs autoritet (hellige teksters autoritet) formidles og etableres gennem hukommelsen. Qumran-biblioteket vidner bl.a. om hvordan det der huskes fra hellige tekster, danner grundlag for videre fortællinger. Hellige teksterne bliver først hellige når de er i funktion som autoritative og retningsgivende for nogens levevis. I udgangspunktet skal de være værd at huske og bevare. Gennemslagskraften består i det helt basale, at det der bliver husket, får autoritet fremfor alt det der bliver glemt. Mennesket danner identitet ud fra hvad det husker, hvad enten det handler om noget mennesket spejler sig i eller noget det tager afstand fra.

Jeg integrerer hukommelsesteori (appliceret i socialantropologiske studier (Whitehouse 2004)) samt kognitiv litterær analyse (Burke & Troscianko 2017) med klassisk eksegesi for at identificere de kognitive processer der gør budskabet i en given tekst værd at huske og bevare. I teksterne undersøger jeg: Hvad huskes? Hvordan huskes det? Hvorfor huskes det?

Hvad huskes?

Jeg har udvalgt tre Qumran-kompositioner (Sekthåndbogen (1QS), Takkesalmerne (1QH), 4QInstruktion), som case studies der skal belyse hvordan teksternes nyskabelse tager afsæt i den velkendte gammeltestamentlige verden og dens meningsunivers.

Teksterne er udvalgt ud fra fem kriterier: 1) De har en central rolle i Qumran-biblioteket, som bekræftes både af indholdet og af antallet af fundne kopier. 2) De repræsenterer forskellige genrer og narrative strukturer. 3) De indeholder elementer af ritual-praksis. 4) I teksterne optræder autoritet-skikkelser som skaber rammerne for, hvordan autoritet etableres og vedligeholdes. 5) Endelig har alle tre tekster tydelige intertekstuelle forbindelser til Det Gamle Testamente.

Sekthåndbogen (1QS) er kategoriseret som en sekterisk tekst, dvs. man formoder at den er blevet til inden for broderskabet og med sigte på broderskabets indre struktur. Således indeholder teksten instruktioner til broderskabet om hvordan deres liv skal tilrettelægges (Mink 2008). Instruktionerne er afbrudt af teologiske formanende passager der informerer læseren om indretningen af kosmos og en eskatologisk nerve som er omdrejningspunktet for skriftet. Disse teologiske passagerer kan siges at danne grundlag for hvorfor instruktionerne er nødvendige; de motiverer læseren til at udføre instruktionerne. Teksten henvender sig til ”underviseren” (משכיל) og denne figur udgør også tekstens autoritetsfigur.

Takkesalmerne (1QH) betragtes som regel som sekteriske (Holm-Nielsen 2008, 293-297). Den er beslægtet med Salmernes Bog og er et patchwork af digte. Indholdet af digtene varierer men en konstant i teksterne er salmistens personlige henvendelse til og afhængighed af Gud. Autoritetsfiguren, det talende

jeg identificerer sig selv med betegnelsen משכיל. I forskningen har man undertiden identificeret jeg'et med "Retfærdighedens lærer".

4QInstruktion er den længste visdomstekst i Qumran-biblioteket og beslægtet med visdomslitteraturen i det Gamle Testamente. Den regnes af de fleste forskere ikke for en sekterisk tekst, snarere for en "før"-sektriske (Høgenhaven 2008, 434). Tematikken kredser om hvordan indsigt gives eller åbenbares til den værdige/forstandige gennem det abstrakte fænomen "det kommendes hemmelighed" (רז נהיה). Endvidere indeholder teksten bl.a. instruktioner om daglige emner som ægteskab, økonomi og høst. Autoritetsfiguren i denne komposition er "den forstandige" (מבין).

Hvordan huskes det?

Fordi vi kender de bibelske tekster, kan vi analysere hvordan genfortælling og tilpasning finder sted i Qumran-biblioteket. De bibelske tekster er de velkendte fortællinger og dette bliver i Qumran-teksterne suppleret med en ny fortællingsramme, dvs. en omskrevet overlevering. Forskerne har anvendt kategorierne "sekterisk" og "ikke-sekterisk" for bedre at kunne sortere i Qumran-tekstkorpus. Disse kategorier inddeler teksterne i tekster som man formoder broderskabet selv har skrevet (sekteriske) og de tekster som er anvendt og ejet af broderskabet, men ikke nødvendigvis forfattet af dem (ikke-sekteriske). I stedet for denne kategori-inddeling, vil jeg se på om der i teksterne er spor af fundamentale fællestræk. Det er min arbejdshypotese at de udvalgte tekster trods forskel i indhold og genre har mere tilfælles og trækker på nogle af de samme elementer for at etablere autoritet.

I Det Gamle Testamente kobles hukommelse, skriftlighed og autoritet sammen. Her kan man fremhæve 5 Mosebog som et markant eksempel, i 5 Mos 8,18 læser vi:

וְזָכַרְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הֵבִיאוֹ לְךָ כָּח לַעֲשׂוֹת חַיִּיל לְמַעַן הָקִים אֶת־בְּרִיתוֹ אִשְׁרֵי־נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם כַּיּוֹם הַזֶּה:
'Husk på Herren din Gud; det er ham, der giver dig kraft [...]'.
'

Og videre læser vi i 5 Mos 9,7:

וְזָכַרְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הֵבִיאוֹ לְךָ כָּח לַעֲשׂוֹת חַיִּיל לְמַעַן הָקִים אֶת־בְּרִיתוֹ אִשְׁרֵי־נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם כַּיּוֹם הַזֶּה:
'Husk det, og glem ikke, [...]'.
'

Og ikke mindst i afsnittet om kongeloven 5 Mos 17, 18-19:

וְהָיָה כִּשְׁבָתוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לֹא אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר מִלְּפָנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם: 19 וְהָיָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל־יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאֵה אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיו לְשֹׁמֵר אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם:
'Når han har besteget sin kongetrone, skal han tage en afskrift af denne lov til eget brug, efter levitpræsternes diktat. Den skal ligge hos ham, og han skal læse i den hele sit liv, for at han må lære at frygte Herren sin Gud og [...]'.
'

Disse tre aspekter, at huske/ikke glemme, tage afskrift/skriftlighed, Jahves og kongens autoritet, fremhæver, stadfæster og vedligeholder hinanden.

Hellige teksters autoritet findes bl.a. i det helt basale, at de er bevaret i hukommelsen gennem overlevering og transmission. Det der er bevaret og nedskrevet huskes, mens det der er gået tabt glemmes.

Ud fra vores kendskab til de bibelske tekster, kan vi analysere hvordan det der hentes fra det gammeltestamentlige univers danner grundlag for en ny fortælling. Eksempelvis, i Sekthåndbogen (1QS) og Takkesalmerne (1QH) optræder "underviseren" (משכיל) som autoritetsfigur. "Underviseren" (משכיל) har i kraft af sin rolle, som den belærende en central funktion i etablering og vedligeholdelse af broderskabet. Hans

opgave er at udruste nuværende samt kommende medlemmer med den rette viden til at udføre broderskabets rette livsstil. ”Underviserens” autoritet er bl.a. bygget på at være modtager af åbenbaring og formidle en hemmelig viden i det rette omfang og til den rette tid.

”Underviseren” (משכיל) findes ikke i Det Gamle Testamente som et embede eller en fastlåst størrelse. Roden שכל optræder hyppigt i Det Gamle Testamente og ofte i forbindelse med formidling eller opnåelse af indsigt. I Daniels Bog kapitlerne 11-12 optræder שכל på en måde, der har mest tilfælles med den måde hvorpå משכיל anvendes i Qumran-litteraturen.

I Daniel 12,3 er der tale om de vises skæbne:

וְהַמְשֻׁכְלִים יִזְהָרוּ בְּזֶהֶר הַרְקִיעַ וּמִצְדֵי קֵי הַרְבִּים כְּכֹכְבִים לְעוֹלָם וָעֶד:

’De indsigtsfulde skal stråle som himmelhvælvningens stråleglans, [...]’.

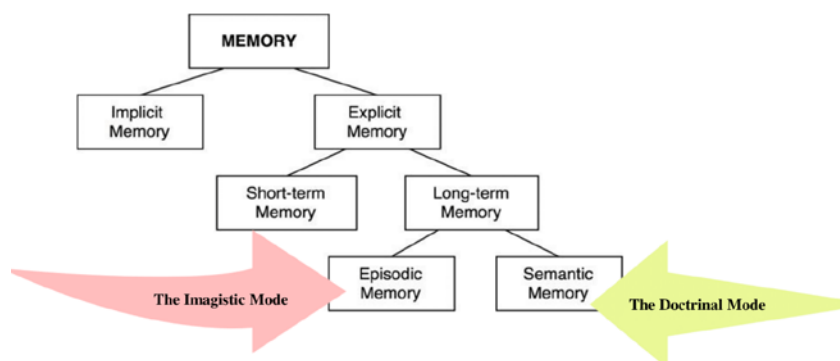
Det er let at få øje på den gammeltestamentlige inspiration, hvad angår figuren משכיל. Samtidig er der tale om en udvikling og videredigtningen af figuren. Fra at være en egenskab, man enten kan tilegne sig eller videregive, bliver ”underviseren” (משכיל) i Qumran-litteraturen mere avanceret i form af et fast og autoritativt embede.

I projektet kombinerer jeg klassisk eksegesi med kognitiv analyse. Jeg vil særligt inddrage en socialantropologisk ritualteori, Modes of Religiosity, som skildrer intuitiv hukommelse og emotionelle processer (Whitehouse 2004). Teorien beskriver den emotionelle effekt, et ritual har i hukommelsen, i kraft af hvor hyppigt det pågældende ritual praktiseres. Ifølge modes-teorien er der tale om to parallelle processer som er vitale for at en ideologi eller religiøse tankesæt kan overleve: Den ene proces går ud på, at det religiøse indhold må tage en form, som fordrer at blive husket. Den anden proces handler, om at man er eller man holdes motiveret for at videregive det religiøse indhold.

Processerne kan beskrives som to ”modes”: Den ene kaldes the Imagistic Mode, som skildrer ritualer, der udføres med lav hyppighed. Netop derfor skaber disse ritualer en høj emotionel påvirkning og stimulation hos deltageren. Fordelen med denne slags ritualer er, at de skaber en følelse af varig åbenbaring. Den erfaring der opnås gennem disse ritualer lagres i den episodiske hukommelse og former deltagerens identitet. Ulempen ved denne erfaring er, at det er vanskeligt at huske komplekse doktriner og information, når kun Imagistic Mode aktiveres, fordi ritualet udføres så sjældent.

I den anden ”mode”, the Doctrinal Mode opføres ritualerne hyppigt og derfor opstår der en lav emotionel påvirkning og stimulation. Fordelen ved denne form er, at der kan lagres en stor mængde information i den semantiske hukommelse hos den der overværer eller deltager i rituallet. Ulempen ved et højfrekvent ritual er, at det medfører en reduceret motivation. En måde at undgå en reduceret motivation på er gennem forjættelse om evigt liv versus trussel om evig fortabelse.

Memory

Som supplement til modes-teorien applicerer jeg kognitiv litterær analyse, en paraplybetegnelse, der dækker over forskellige analytiske værktøjer, som er nyttige i forholdet mellem kognition og skriftlighed. Modes-teorien er udviklet med henblik på ritualer der udføres i praksis. Således kan denne teori komme til kort når der er tale om skriftlig overlevering. Derfor er det hensigtsmæssigt også at inddrage metoder, som er direkte beregnet på tekster. Endelig vil jeg anvende narrativ analyse teori (Polkinghorne 1988), for at afdekke aspekter af identitetsdannelse gennem narrativitet og for at vise hvordan vi gennem historier husker og videregiver det, som er værd at huske.

Hvorfor huskes det?

De tre Qumran-tekster er fælles om en eskatologisk horisont, hvor målet er at opnå den rette livsstil, så man kan sikre sig evigt liv frem for evigt fortabelse. Modes-teorien anser løftet om evigt liv eller sanktionen om evigt fortabelse, som mekanismer der holder motivationen på det rette niveau.

For at analysere hvorfor disse mekanismer virker motiverende vil jeg inddrage en af sub-genrer i kognitiv litterær analyse, Construal Level Theory (CLT (Carney 2017)). Teorien beskriver forholdet mellem psykologisk distance og evnen til at tænke abstrakt. Den grundlæggende ide er at jo længere væk et objekt er fra personen, jo mere abstrakt forekommer det. Og Omvendt jo tættere objektet er på personen, jo mere konkret bliver objektet opfattet.

CLT-teorien anvendes i analyse af science fiction-genren (scifi). Scifi foregår som regel i en apokalyptisk og eskatologisk verden. Genren virker gennem fremmedgørelse ved at hive læseren ud af de gængse rammer og ophæver den synlige verden. Den kognitive fremmedgørelse i scifi kan sammenlignes med måden eskatologien virker i Qumran-litteratur. Med et kort tentativt eksempel vil jeg illustrere hvorledes det eskatologiske verdenssyn i Qumran teksterne kan sammenlignes Scifi (se tabel).

Science Fiction	Qumran-eskatologi
Temporal = fremtiden eller den ubegribelige tid	Temporal = fremtiden eller den ubegribelige tid
Spatial = det ydre rum	Spatial = det nye kosmos (himmel og jord)
Social = rumvæsener	Social = overnaturlige væsener
Hypotetisk distance = dennesidig eller hinsidig	Hypotetisk distance = dennesidig eller hinsidig

Ved at kombinere disse metoder er det mit mål at kunne identificere hvorledes eskatologi bliver et kognitivt forestillings rum som motiverer hukommelsen. Qumran-litteraturen er i højgrad præget af en eskatologisk

verdenssyn som stammer fra det gammeltestamentlige referenceramme. Her håber jeg på at kunne belyse hvorledes vi kan spore to ting: 1) Hvordan hukommelsen har brug for både noget kendt (de bibelske referenceramme) og ukendt (den udviklet eskatologi) for at holde læseren/tilhøreren motiveret. 2) Hvordan fungerer disse grundlæggende kognitive mekanismer. Projektet er blot i sin begyndelse. Jeg glæder mig til at se hvor projektet bærer hen og hvilke nye aspekter af autoritet kan belyses gennem stabilitet og forandring i hukommelsen.

LITTERATUR

Burke, Michael & Troscianko, Emily T. 2017. *Cognitive Literary Science: Dialogues between Literature and Cognition*. New York: Oxford University Press.

Carney, James. 2017. "The Space between Your Ears: Construal Level Theory, Cognitive Science, and Science Fiction". In *Cognitive Literary Science: Dialogues between Literature and Cognition*. New York: Oxford University Press.

Holm-Nielsen, Svend. 2008. "Takkesalmerne". In *Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om Essæerne*, 2. udvidede og revideret udgave, edited by Bodil Ejrnæs, Søren Holst & Mogens Müller. København: forlaget Anis.

Høgenhaven, Jesper. 2008. "4QInstruktion." In *Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om Essæerne*, 2. udvidede og revideret udgave, edited by Bodil Ejrnæs, Søren Holst & Mogens Müller. København: forlaget Anis.

Mink, Hans-Aage. 2008. "Sekthåndbogen." In *Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om Essæerne*, 2. udvidede og revideret udgave, edited by Bodil Ejrnæs, Søren Holst & Mogens Müller. København: forlaget Anis.

Polkinghorne, D. E. 1988. *Narrative knowing and the Human Sciences*. Albany: State University Press.

Whitehouse, Harvey. 2004. *Modes of Religiosity: A Cognitive Theory of Religious Transmission*. Lanham: AltaMira Press.

*Melissa Sayyad Bach, ph.d. stipendiat, cand. theol.
Afdeling for Bibelsk Eksegese, Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet
Email: msb@teol.ku.dk*